

CHRISTIAN 4.S GULDMØNT FRA ESRUM MØLLEGÅRD

Af Gitte Tarnow Ingvarsson & Michael Märcher

Den 30. april 2008 klokken 13.10 gjorde en af landets mange dygtige og omhyggelige detektorfolk et sensationelt enkeltfund i nærheden af Esum Møllegård i Nordsjælland. Han fandt en dansk dobbelt guldkrone fra 1628. Der findes få gange om året enkeltfundne guldmønter fra middelalderen i dansk jord, mens fund af danske guldmønter fra 1600-tallet er endnu sjældnere. Den pågældende guldmønt findes formentlig kun bevaret i under 10 eksemplarer. De fleste findes i offentlige samlinger i Skandinavien og har befundet sig der i mange år.

Det ene af de to øvrige eksemplarer, der haves i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling på Nationalmuseet, har været i samlingen siden 1600-/1700-tallet. Det andet er kommet til engang efter 1791. Guldkrone fra Esum Møllegård er antageligt det eneste eksemplar med fundproveniens.

Guldmønten fra Esum Møllegård er en dobbelt guldkrone fra 1628, altså fra Christian 4.s tid (1588-1648). Mønten har som periodens øvrige kronemønter en stor krone som motiv på bagsiden. Det går tilbage til den første danske krone-

Fig. 1. Guldmønten fra Esum Møllegård. Foto: John Lee, Nationalmuseet.

Fig. 2. CORONA DANICA 1618. Trekløveren øverst på bagsiden viser, at den ligesom dobbelt-guldkrone er præget under møntmester Schwabe. Foto: Niels Elswing, Nationalmuseet.

mønt, den såkaldte CORONA DANICA, der stammer fra Christian 4.s møntreform i 1618. Efter den reform blev der ikke blot produceret mønter med pålydender i daler, mark og skilling, men også forskellige kronemønter. Udmøntningerne af kronemønter stoppede i 1700-tallet, og 1600-/1700-tallets kronemønter var ikke forbillet, da de skandinaviske lande i 1870'erne sammen gik fra daler, mark og skilling til krone- og øremønt. Ud over kongens titler er mønten forsynet med hans valgsprog i forkortet udgave RFP (Regna Firmat Pietas, fromhed styrker rigerne), der i folkemunde blev udlagt som 'Riget Fattes Penge'. Kongens krige og byggerier blev blandt andet finansieret gennem møntforringelser, og Christian 4.s møntpolitik er gennemgående karakteriseret ved finansiel udnyttelse af møntregalet.

Møntvæsenet var før 1873 baseret på sølv i Danmark, og guldmønterne var derfor ikke knyttet direkte til den officielle sølv møntfod. Guldmønternes værdi afhang af det evigt skiftende værdiforhold mellem guld og sølv, og guldmønterne kan derfor betragtes som en efterspurgt vare med skiftende

værdi. En dobbelt guldkrone svarede officielt til 3 rigsdaler (å 96 skilling) i sølv. Mønten er fremstillet på Den Kongelige Mønt i København under møntmesteren Nicolaus Schwabe. Hans møntmestermærke – en trekløver – ses øverst på bagsiden af mønten. Da den betydningsfulde møntmester blev pensioneret i netop 1628, fik han 200 rigsdaler om året i pension samt 6-7 rigsdaler om måneden for fortsat at have overopsyn med møntstedet, som sandsynligvis lå i den bygning, der nu er Holmens Kirkes kor. For dobbelt-guldkrone kunne man formentlig i 1628 købe 40-50 høns eller næsten to tønder ærter eller mere end en halv tønde sild. Den store guldmønt på 5,89 gram med en finhed på omkring 917 ‰ hørte dog ikke til det almindelige møntomløb i 1600-tallet, der bestod af sølv mønter i mange forskellige størrelser samt af enkelte typer kobbermønter. Guldmønter var reelt forbeholdt de øverste sociale lag i samfundet, og de blev brugt i storhandelen. Der skulle for eksempel betales 1 rosenobel per skib i Øresundstold. Rosenoblen var en guldmønt, der formelt svarede til 4 rigsdaler sølv. Kongen fik netop igennem Øresundstolden

Fig. 3. Medaljen Den Våbnede Arm fra 1620'erne, der antages at forevige Christian 4.s indgriben i Trediveårskrigen 'til forsvar for religionen og friheden' (PRO RELIGIONE ET LIBERTATE). Foto: Niels Elswing, Nationalmuseet.

rådighed over guld, der på møntstederne kunne forvandles til danske guldmønter. At guldmønter ikke spillede nogen større rolle i Danmarks møntomløb i 1600-tallet, fremgår eksempelvis af, at de mange store skattefund, der blev gemt væk under 1600-tallets mange krige, som regel indeholder ganske få eller ingen guldmønter. Der var eksempelvis ingen guldmønter blandt de 12.121 mønter i det kæmpestore skattefund fra midten af 1600-tallet, der blev gjort i 1968 ved Balle Posthus syd for Grenå.

Under Christian 4. blev der fremstillet flere forskellige guldmønter end under nogen anden dansk konge. Guldmønterne indgik især i kongens møntpolitik på den måde, at der blev fremstillet danske efterligninger af udenlandske guldmønter, for eksempel engelske rosenobler, som nød stor anseelse og udbredelse i den internationale handel. Det var tilfældet under Kalmarkrigen (1611-13), og guldmøntninger af forskellige mønttyper blev iværksat igen i anden halvdel af 1620'erne, hvor Christian 4. var involveret i Trediveårskrigen. Det er ikke utænkeligt, at de formodentlig i alt 333 ek-

semplarer af denne type dobbelt guldkrone, der blev fremstillet i København i 1628, skulle bruges i forbindelse med kongens involvering i netop Trediveårskrigen. Det krævede store summer og international mønt at føre krig i 1600-tallet, og samtidig var det både på felttog og generelt fordelagtigt at transportere større summer i guldmønt frem for i sølv mønt.

Hvorfor mønten er havnet på en mark ved Esrum Møllegård, er lidt af en gåde. Da der kun er fremstillet få hundrede eksemplarer af mønten, og guldmønter ikke var en del af det almindelige møntomløb, er fundet uhyre sjældent, og det er højst usandsynligt, at mønten er tabt ved en almindelig økonomisk transaktion. Samtidig var mønten så værdifuld, at der ville blive ledt længe efter den, såfremt den uheldige taber af mønten var klar over tabet. Møntens størrelse har endvidere gjort den let at genfinde. Marken omkring fundstedet er omhyggeligt afsøgt med metaldetektor, og det kan derfor udelukkes, at mønten er del af en større skatenedlæggelse. Konklusionen må være, at mønten formentlig er tilfældig tabt, uden at ejermanden har

opdaget det. Det har ikke været hvem som helst, der har kunnet tillade sig en så lemfældig omgang med den værdifulde mønt. Vi ved, at Christian 4. havde stærk tilknytning til stedet. Esrum Kloster var et yndet jagtslot for Frederik 2. (1559-1588), og Christian 4. blev introduceret til stedet allerede

som barn. I 1605 flyttede Christian 4. Esrum Å til dens nuværende beliggenhed, og han anlagde Esrum Vandmølle. Måske er mønten tabt af kongen selv eller en af hans nærmeste under en jagt på Esrums jorde?